

НАЦІОНАЛЬНИЙ СВІТОГЛЯД ТАРАСА САЛИГИ

Із відновленням у 1991 р. української незалежності в новопосталій державі на повен голос змогла заявити про себе потужна, щоправда, не стільки числом, скільки своїм творчим завзяттям, група української інтелігенції, котру утворювали захоплені могутньою хвилею національного відродження та державотворення представники різних поколінь. З-поміж них помітно вирізнялися українські літературознавці. Звичайно, не все і не завжди їм вдавалося, але те, що вдалося тодішнім ученим, заклало могутній фундамент розвитку українського літературознавства до сьогодні.

Серед знакових дослідників помітне місце належить доктору філологічних наук, довголітньому декану і завідувачу кафедри української літератури у Львівському національному університеті професору Тарасу Сализі. З нагоди славного ювілею цього вченого можна чимало сказати про його плідну громадську та культурницьку роботу, про унікальні видавничі проекти та організацію наукового процесу, про успішний досвід літературного критика і публіциста, про подиву гідні науково-академічні досягнення та обрії. На окремий сюжетний поворот заслуговує й мужність дослідника, котрий (на відміну від багатьох інших колег старшої генерації) публічно висловив щире каяття за співпрацю з колоніальним режимом, котру розглядав як «зраду» землі, батьків, віри [8, 6]. Однак тут хотілося б зупинитись на світоглядній сфері Тараса Юрійовича.

У цьому сенсі заслуговує на увагу не лише філософсько-герменевтичне витлумачення світогляду як системи переконань і ідеалів, а й теорія базових світоглядів, зачинателями котрої в українській філософській традиції стали Д. Донцов, Ю. Вассиян, Д. Мирон, В. Іванишин та ін. Таке акцентування важливе, оскільки саме світогляд, на думку психологів, є «фундаментальним утворенням» психіки, котре виконує низку функцій, без яких будь-яка творчість у принципі є неможлива: методологічну, гносеологічну, ідеологічну, аксіологічну, регулятивну [2, 16—18].

Якщо говорити про *базові суспільні світогляди* (ідеології), то загалом ідеться про розрізнення трьох понять: імперіалізму, космополітизму та націоналізму відповідно до нації та свободи як незмінних вартостей у колективному бутті. Відповідно, вирізняють низку культурно-світоглядних феноменів: *культурний імперіалізм* (світоглядну настанову нав'язування іншим народам власних культурних

(чи псевдокультурних) продуктів з метою денационалізації та поневолення), *культурний космополітизм* (прихована або неусвідомлена імперська стратегія (Ентоні Сміт її називав «імперським космополітизмом») культурної меншовартості, денационалізації заради якоїсь начебто «вищої» універсальної традиції) та їх альтернативу — *культурний націоналізм*. Ідеться про світоглядну позицію, зорієнтовану на збереження й розвиток власної етнокультурної ідентичності як «священного підмурівку» нації [6, 66], як основи національної свободи та державності, а також як природного фундаменту для паритетного міжнаціонального діалогу.

Деякі з найпромовистіших зразків культурно-націоналістичного дискурсу можна віднайти в українській націософській традиції, наприклад, у творчості вісниківців. Згадка про вісниківське (зокрема донцовське) трактування духовної еліти та антиеліти не випадкова. Тарас Салига від початку процесів національного відродження стає на боці тих інтелігентів, котрі в академічний та науково-популярний спосіб прагнули зламати фальшиві імперські стереотипи і водночас у своїх літературознавчих студіях та публіцистиці пропонували часто ідейно дезорієнтованому народу органічні для рідної культури «концепції й мову нації та націоналізму» [7, 101—105]. Крім того, саме ця національно акцентована інтелігенція конструювала те, що в націології називають «пізнавальними картами світу націй» [7, 83].

Невипадково, однією із провідних дослідницьких стратегій поряд із філологізмом стає у Т. Салиги націєцентризм як націософська (національно-екзистенціальна) методологія інтерпретації, структурована національним імперативом і конкретизована в авторському варіанті «національного підходу» (Є. Маланюк). Тут постає ще одна грань наукового феномену Т. Салиги — світоглядна конгеніальність. Бо мало звернутися до творчості націєтворчого автора, слід ще уміти виявити та розтлумачити її культурно-націоналістичну сутність. Один із прикладів стосується чільного письменника ХХ ст., поета й мислителя, вісниківця Євгена Маланюка, чії твори двічі (у 1992-му і 2005-му роках) упорядковував Т. Салига. Поєднає їх передусім шевченківська націософська традиція і його ж національний спосіб розуміння. Так, характеризуючи «світоглядний та естетичний фундамент» таланту поета [3, 13—16], дослідник акцентує основну тезу, що формувала «державницьку місію Слова» Маланюка як істинно національного митця. Ідеться про базовану на національній ідеї позицію «державно-духовної суверенності України» як «основу основ його націоналістичного... світогляду» [3, 9].

Іншим прикладом світоглядної спорідненості може бути наближення читача до закарпатського поета-шістдесятника, лауреата Шевченківської премії 1997 р. Петра Скунця. Одним із секретів взаєморозуміння цих двох людей є схожі культурно-історичні обставини формування свідомості та рис характеру. Як і в П. Скунця, у Т. Салиги розпочалося все, мабуть, таки із патріотичної галицької (у П. Скунця — закарпатської) родини, із завзятої боротьби з різними зайдами громади прикарпатського села Вікторів (де загинув і старший брат Ярослав), зрештою, із незглибимої уснопісенної традиції [8, 5]. Схожу роль для формування свідомості мала й «верховинська пісня» у П. Скунця [5, 10].

Природним для способу розуміння Т. Салиги є виразний максималізм, імперативність суджень, коли йдеться про сутнісні для буття народу, його письменства і науки речі. І мотивація тут — як у працях Д. Донцова, коли той, наприклад у трактаті «Націоналізм» (1926), полемізує із космополітичним, провансальським псевдонаціоналізмом як руйнівним для нації світоглядом, що зрештою привів до поразки 2017—2020 рр. [1, 65]. Такі ж не суб'єктивні, а націезахисні причини спонукають Т. Салигу до поборювання деструктивних імперських та космополітичних явищ у культурному просторі постколоніальної України.

Риторичне питання професора: «...чи може існувати українська держава, українська Україна без української не за формою, а за суттю академічної науки?» [4, 11], —

варто поширити й на інші аспекти українського життя на початку ХХІ ст. На нашу думку, творчість професора Тараса Салиги та його однодумців — живий приклад чогось завжди актуального для тривання й розвитку українського буття. Бо сфера його існування — це творча націєсфера, сфера нашої духовності, нашої державності, нашої істини та свободи. Сфера домінування національного світогляду.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Донцов Д.* Націоналізм // *Донцов Д.* Вибрані твори: У 10 т. Т. 7: Ідеологічна та історіософська есеїстика (1923—1939 рр.). Дрогобич: ВФ «Відродження», 2014. С. 19—179.
2. *Залесский Г. Е.* Психология мировоззрения и убеждений личности. Москва: Изд-во МГУ, 1994. 144 с.
3. *Салига Т.* «Поезія і ніж» та строфи — на шаблі...» // *Маланюк Є.* Повернення: Поезії. Літературознавство. Публіцистика. Щоденники. Листи. Львів: Світ, 2005. С. 3—16.
4. *Салига Т.* Конфлікт світоглядів і поколінь чи наша «культурна війна»? // *Іванишин П.* Агон, або Перипетії одного захисту: монографія. Дрогобич: Посвіт, 2015. С. 5—12.
5. *Скунць П.* Верховинська пісня. Лірика. Київ: Молодь, 1962. 76 с.
6. *Сміт Е. Д.* Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка / пер. з англ. П. Тарашук. Київ: Темпора, 2009. 312 с.
7. *Сміт Е. Д.* Національна ідентичність. / пер. з англ. П. Тарашук. Київ: Основи, 1994. 224 с.
8. Тарас Салига. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. 319 с.

Петро ІВАНИШИН
м. Дрогобич

Отримано 20 січня 2022 р.

Наєнко М. Юрій Мушкетик: обраний дорогами.
Київ: Освіта України. 2021. 75 с.

Родом з Вертіївки (Чернігівщина), студент і аспірант Київського університету імені Тараса Шевченка, голова Київської і Всеукраїнської спілки письменників — таким у цій книжці постає Юрій Мушкетик, лауреат Шевченківської премії, Герой України. А насамперед — знаний прозаїк доби шістдесятництва, громадський діяч, що вболівав за долю України. Поштовхом до написання цієї студії став вихід мемуарної книжки письменника «Дороги, які нас вибирають». Аналізуючи її, М. Наєнко окреслює обличчя епохи, у яку жив Ю. Мушкетик, розглядає його творчість у контексті його сучасників, показує опір художнього слова процесам радянської заблокованості української літератури та суперечливий розвиток її після здобуття Україною незалежності.

Наші
презентації